

[illegible]

içerisinde olmaya ihtiyacı vardır. Aksi takdirde varlığını sürdürmez. Bu yüzden ona, "birbiriyle insanîyet, ilişki kuran" anlamına gelen "insan" adı verilmiştir. İslâm, bireyi olduğu kadar toplumu da dikkate alan sosyal uzanımlı bir dindir. İslâm'ın bu boyutu, inan, ibadet, ahlâk ve ilişkilerin hepsinde ağırlıklı olarak görülmektedir.

10;14;19;1575;

1575;14;10;1617;1615;1607;14;1575;

1575;1604;1606;1617;1614;1575;1587;1615;

1575;1616;1606;1617;1614;1575;

1582;14;1604;1614;1602;1618;1606;1614;1575;1603;1615;16

05;1618; 1605;1616;1606;1618; 1584;1614;1603;1614;1585;1613;

1608;1614;1575;1615;1606;1618;1579;1648;1609;

1608;1614;1580;1614;1593;1614;1604;1618;1606;1614;1575;16

03;1615;1605;1618; 1588;1615;1593;1615;1608;1576;1611;1575;

1608;1614;1602;1614;1576;1614;1619;1575;1574;1616;1604;1614;

1604;1616;1578;1614;1593;1614;1575;1585;1614;1601;1615;1608;1575;1756; 1575;1616;1606;1617;1614;

1575;1614;1603;1618;1585;1614;1605;1614;1603;1615;1605;1618; 1593;1616;1606;1618;1583;1614;

1575;1604;1604;1617;1648;1607;1616;

1575;1614;1578;1618;1602;1648;1610;1603;1615;1605;1618;1756; 1575;1616;1606;1617;1614;

1575;1604;1604;1617;1648;1607;1614;

1593;1614;1604;1770;1610;1605;1612;

1582;1614;1576;1770;1610;1585;1612; "Ey insanlar!

"Şüphesiz yok ki, biz sizi bir erkek ve bir diğiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık..." (Hucur, 49/13.) buyurarak insanın sosyal yönüne işarette bulunan Yüce Allah, emir ve yasaklarını bildirirken hem bireyi hem de toplumu gözlemiş ve insana sosyal bir varlık olduğunu her fırsatta hatırlatmıştır.

Allah Teâlâ, ilk vahiy tecrübesinin tedirginliği ile "ne

birbirinizin eline, daha peygamberliğinin başlangıcında kalkıp topluma

karışmayı, evresini uyarmayı emretmişti.5 Bundan böyle Allah'ın

Elçisi'nin omuzlarına, en yakınlarından hiç tanımadığı uzak kabilelere kadar

toplumun tüm fertlerine karşı ağır bir sorumluluk yüklenmişti. İnsanlığa kim olduklarını,

kimden gelip kime gideceklerini anlatacak, davetine icabet edenlere adımlarını nasıl doğru

atacaklarını öğretecekti. Artık evde, mescitte, sokakta, arşıda veya savaş

meydanında insanları gözlemliyor, Rabbinden öğrendiklerini birlikte

yaşadığı, hemhâl olduğu insanlara öğretiliyordu. Yüce Nebî, kalplerinde yer

eden sorumluluk duygusunu "emanet" diye adlandırıyor, dolayısıyla imandan

kaynaklanan ve aralarında bir insanîyet, bir yakınlaşma meydana eden bu duyguya sahip

insanların mînlerine telkin ediyordu. Buna göre insan ilişkileri, mînin

kendi nefsinden başlayan ve dünyanın en cakra kesimindeki kişiye kadar uzanan

bir çevreler bütünüydü. Emanetin en ağırlığını Resûlullah

üstlenmişti. O, hem diğer insanlar gibi bir beşer hem de onlardan farklı olarak

Allah'tan vahiy alan yani devamlı surette O'nunla iletişim halinde olan bir

Peygamber'di. Bir yandan yaşadığı toplumun bir ferdi olarak beşerî ilişkilerini devam

ettiriyor, diğer yandan bazı vakitleri Rabbine ibadete ayırıyordu. Kendi hayatında neyi yaşıyor,

nasıl uyguluyorsa insanlara da onu tavsiye ediyordu. İccedil;inde yaşadığı toplumun lideriydi; etrafındakiler yüzüne baktıkları zaman saygıdan içleri ürperirdi. Ama Mescid-i Nebvî inşa edilirken ya da savaş için hendekler kazılırken herkesle beraber çalışmış ve herkes gibi o da yorulmuştu. İnsanlardan gelecek herhangi bir zahmetten çekindiği olmamıştı. Gerektiğinde bir devlet başkanı sıfatıyla ashâbının ödeyemediği borçları karşılamıştı. Her seviyeden insana kapısı açıktı. Soru sorana cevap verir, hâlini arz edenin ihtiyacını görmeye çalışırdı. Hatta Medine’deki cariyelerden herhangi biri ihtiyacını bildirmek üzere ona gelir, elinden tutup onu istediği yere kadar götürür, Resûlullah da onun elini bırakmazdı. İnsanlarla hep iç içe olan Hz. Peygamber, aynı şekilde ümmetinin de başkalarıyla iyi ilişkiler içinde olmasını istiyordu. Ashâbına,

إِنَّ
الْمُسْلِمَ
إِذَا كَانَ
مُخَالِطًا
النَّاسَ
وَيَصْبِرُ
عَلَى
أَذَاهُمْ
خَيْرٌ مِنَ
الْمُسْلِمِ
الَّذِى لاَ
يُخَالِطُ
النَّاسَ
وَلاَ
يَصْبِرُ
عَلَى
أَذَاهُمْ “insanların vereceği eza ve cefaya katlanmayı” , (Tirmizî , Sıfatü’l-kıyâme, 55.) ama “kimseye eziyet etmemeyi” hayatlarının temel düsturu olarak öğütlemiştir. Nitekim o Müslüman’ı,

الْمُسْلِمُ
مَنْ سَلِمَ
الْمُسْلِمُونَ مِنْ
لِسَانِهِ
وَيَدِهِ “elinden ve dilinden Müslümanların selâmette olduğu” ; mümini ise
وَالْمُؤْمِنُ مَنْ
أَمِنَهُ
النَّاسُ
عَلَى
دِمَائِهِمْ
وَأَمْوَالِهِمْ “insanların canları ve malları hususunda kendilerine zarar vermeyeceğinden emin oldukları” (Tirmizî , îmân, 12.) kimse olarak tanımlamıştı. Buna göre inanan insan, imanının bir gereği olarak toplumda

إِيَّاكُمْ
وَالظَّنَّ ،
فَإِنَّ
الظَّنَّ
أَكْذَبُ
الْحَدِيثِ ،
وَلاَ

عِبَادَ
اللَّهِ
إِخْوَانًا
“Zandan sakın! Çünkün zan, sözün en yalanıdır. Birbirin
eksikliğini bulmaya çalışmayın, birbirinizin öz el ve mahrem hayatını da araştırma
Birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırtınızı dönmeyin (küsmeyin), birbirinize kin v
nefret de beslemeyin. Ey Allah’n kulları! Kardeş olun!”

eden hakkında ise şöyleymişti: إِنَّمِنْ شَرِّالنَّاسِمَنِ

#1604;#1616;#1588;#1614;#1585;#1617;#1616;#1607;#1616; “İnsanların en kötüsü, şerrinden dolayı insanların kendisinden çekindiği kimsedir.” (Muvatta’, Hünül’l-hulk, 1) Resûlullah’ın ölğrettiği muamele tarzı, aslında Kur’ân-ı Kerîm’de,

خُلُقٍ
 عَظ۪يمٍ “Sen elbette yüce bir
 ahlâk üzeresin!” (Kalem, 68/4) diye kendisini öven Rabbinin

kullarına muamelesi idi. Âlemlerin Rabbi “Rahmân” idi ve O, merhameti kendi zâtına farz kılmıştı. “Rahîm” idi, kullarına açtığı rahmet ve lütuf kapıları sayısızdı. O’nun âlemlere rahmet olarak gönderdiği elçisi de sosyal ilişkilerin koparılmasını asla istemez aksine daha da sağlamlaştırılmasını tavsiye ederdi. Hatta bu konuda yapılan iyiliklerin karşılıklı olmasının da ötesinde bir ahlâkî tutum sergileyerek gelmeyene gitmeyi, vermeyene vermeyi, zulmedenı affetmeyi, yani her hâlükârda lütufkâr olmayı öğütlemişti. Resûlullah, sadece kendi rahatını düşünen bencilce bir hayat tarzından ashâbını ısrarla sakındırmıştı. Müminler sadece “ben nasıl rahat ederim ”e göre değil, “nasıl rahat ettiririm”e göre de hayatlarını tanzim etmeliydi. Kardeşinin ihtiyacını gözetmek ve sıkıntılı gününde onun yanında olmak, bir mümin için hayat tarzı hâline gelmeliydi. Nitekim sahâbeden Berârsquo; b. Âzib,

أَمَرَنَا
رَسُولُ
اللَّهِ صلى
الله عليه
وسلم
بِسَبْعٍ
بِعِيَادَةِ
الْمَرِيضِ ،
وَاتِّبَاعِ
الْجَنَائِزِ ،
وَتَشْمِيتِ
الْعَاطِسِ ،
وَنَصْرِ
الضَّعِيفِ ،
وَعَوْنِ
الْمَظْلُومِ ،
وَإِفْشَاءِ
السَّلاَمِ ،
وَإِبْرَارِ
الْمُقْسِمِ
، وَنَهَى
عَنِ
الشُّرْبِ
فِى
الْفِضَّةِ ،
وَنَهَانَا
عَنْ
تَخَتُّمِ
الذَّهَبِ ،
وَعَنْ
رُكُوبِ
الْمَيَاثِرِ ، وَعَنْ

لُبْسِ
الْحَرِيرِ ،
وَالدِّيبَا
80;ِ ،
وَالْقَسِّى
17;ِ ،
وَالإِسْتَب
18;رَقِ . “Peygamber (sav) bize şu yedi şeyi emretti: Hastayı
ziyaret etmek, cenazeyi (kabre kadar) takip etmek, aksırana Allah’tan rahmet dilemek,
zayıfa yardım etmek, mazluma yardım etmek, selâmı yaymak ve yemin edenin yeminini
tasdik etmek.” (Buhârî, İsti’zân, 8) derken, Hz.
Peygamber’in ashâbını sosyal hayatın gerekleri konusunda eğitmek iç'in ne
kadar hassas davrandığını ortaya koyuyordu. Resûlullah’ın öğrettiği toplumsal
ahlâka göre gücü yeten müminler, gücü yetmeyenlerin
hizmetinde olmalıydı. Hz. Peygamber,
السَّاعِى
عَلَى
الأَرْمَلَة
16;
وَالْمِسْكِ
10;نِ
كَالْمُجَاه
16;دِ فِى
سَبِيلِ
اللَّهِ ،
أَوِ
الْقَائِمِ
اللَّيْلَ
الصَّائِمِ
النَّهَارَ “Dul
bir kadının ve fakirin işleri iç'in koşturan kimse, Allah yolunda cihad eden yahut geceyi
namazla gündüzü oruçla geçiren kimse gibidir.”
(Buhârî, Nafakât, 1) buyurarak, hizmet ehli olmanın Hak katındaki
kıymetini bildirmişti. Nitekim insanların en hayırlısı, onlara en faydalı olandı. Diğer taraftan
insanların hizmetinde olmak, maddî imkânlara bağlı olmaksızın her müminin
hayatını kuşatabilecek bir olguydu. Allah Resûlü,
تَعْدِلُ
بَيْنَ
الاِثْنَيْن
16; صَدَقَةٌ
وَتُعِينُ
الرَّجُلَ
فِى
دَابَّتِهِ
فَتَحْمِلُه
15; عَلَيْهَا
أَوْ
تَرْفَعُ

لَهُ
عَلَيْهَا
مَتَاعَهُ
صَدَقَةٌ ,
وَالْكَلِمَةُ
الطَّيِّبَةُ
صَدَقَةٌ
وَكُلُّ
خَطْوَةٍ
تَمْشِيهَا
إِلَى
الصَّلاَةِ
صَدَقَةٌ
وَتُمِيطُ
الأَذَى عَنِ
الطَّرِيقِ
صَدَقَةٌ “İki kişinin arasında adaletle karar vermek bir sadakadır. Hayvanına binmek isteyen bir kimseyi hayvana bindirmen yahut eşyasını hayvana yüklemen bir sadakadır. Güz söz bir sadakadır. Namaza giderken attığın her adım bir sadakadır. İnsanlara eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmak (bile) bir sadakadır.” (Müslim, Zekât, 56.) diyordu. Zira sadaka ismi altında zikredilen bütün bu hususlar, aslında insanlara olan sadakat ve samimiyetin birer göstergesiydi. Toplum içinde yaşadığımızı göre, her hâlükârda diğer insanların da maslahatını dikkate almak gerekiyordu. Nitekim Efendimiz ashâbına, غَضُّ
الْبَصَرِ ،
وَكَفُّ
الأَذَى ،
وَرَدُّ
السَّلاَمِ ،
وَأَمْرٌ
بِالْمَعْرُوفِ ، وَنَهْىٌ
عَنِ
الْمُنْكَرِ
“Gözü (harama bakmaktan) sakınmak, rahatsızlık verecek şeyleri ortadan kaldırmalarını, selâma karşılık vermelerini, (insanları) iyiliğe davet edip kötülükten sakındırmak suretiyle kenarına oturdukları yolun dahi hakkını vermelerini” (Buhârî, Mezâlim, 22) tembihlemişti. Resûlullah, insan ilişkilerinde öncelikle en yakındakilerin gözetilmesini ısrarla vurguluyordu. Nitekim Allah yolunda cihad etmek üzere kendisinden izin isteyen bir adamın anne babasının kendisine muhtaç hâlide olduklarını öğrenince, فَفِيهِمَا
فَجَاهِدْ “Öyeyse onlar için cihad et (çaba göster).” (Buhârî, Cihâd, 138) buyurmuştu. Sadakaların da öncelikle ihtiyaç sahibi aile fertlerine ve akrabalara verilmesi gerektiğini beyan etmişti.

خَيْرُكُمْ
خَيْرُكُمْ
لأَهْلِهِ
وَأَنَا
خَيْرُكُمْ
لأَهْلِى “Sizin en
hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı şekilde davrananlarınızdır.” (Tirmizî, Menâkıb,
63) buyururken, Müslümanların başkalarından önce en yakındakilerle iyi ilişkiler
kurması gerektiğini vurgulamıştı. &Kışının yakın çevresini oluşturan komşularla
ilişkilerine de özen göstermesi gerekiyordu. Allah’a ve âhiret
gününe iman eden kişi, komşusuna eziyet etmemeli aksine onunla iyi ilişkiler
kurmalıydı. Nitekim şehirleri gerçek anlamda yaşanılabilir ve müreffeh kılan şey,
sağlıklı bir zemine oturmuş insan ilişkileriydi. Bu nedenle Sevgili Peygamberimiz, eşi Hz.
Âişe’ye şöyle demişti: لَهَا
إِنَّهُ مَنْ
أُعْطِيَ
حَظَّهُ مِنْ
الرِّفْقِ
فَقَدْ
أُعْطِيَ
حَظَّهُ مِنْ
خَيْرِ
الدُّنْيَا
وَالْآخِرَة
16; وَصِلَةُ
الرَّحِمِ
وَحُسْنُ
الْخُلُقِ
وَحُسْنُ
الْجِوَارِ
يَعْمُرَانِ
الدِّيَارَ
وَيَزِيدَان
16; فِي
الْأَعْمَار
16; “Rıftan (yumuşak davranmaktan) nasibi verilen kimseye, dünya ve âhiret
iyiliklerinden de nasibi verilmiştir. Sıla-i rahim (akrabalık ilişkilerini gözetmek), güzel
ahlâk ve iyi komşuluk, beldeleri mâmur (yaşanır) hâle getirir ve
ömürleri uzatır.” (İbn Hanbel, VI, 159.) Yani insanlarla kurulan iyi ilişkiler, kişiye
daha huzurlu ve bereketli bir hayat bahşeder. Bu sayede insanlar yaşama sevincini elde ederler ve
böylece hem bu dünyada hem de âhirette mutlu olurlar. Mümin kulun diğer
insanlara karşı sorumluluğu ve onlarla ilişkisi sadece yakın çevresi ile sınırlı değildi.
Resûlullah kimsesize ve yolda kalana sahip çikmanın da Müslümanların
vazifesi olduğunu bildirmiş, nitekim bir defasında perişan kıyafetlerle huzuruna varan Mudar
kabilesinden bir grup bedevîye yardım için Medinelileri seferber etmişti.
Müslümanlar için sosyal hayat, içinde yaşadıkları bütün
toplumu kapsamaktaydı. Allah Resûlü erkek, kadın, çocuk, köle ya da
hizmetçi ayrımı yapmadan herkesi sosyal hayatın parçası olarak görmekteydi.

Bu noktada, kadınların cemaatle namaza katılmalarını teşvik eder, onların eğitim ve öğretimlerine zel zaman ayırırdı. Yolda yürürken çocuklara rastladığında onlara selam verir, yanaklarını okşardı. Kule ve hizmetçilerin insanların kardeşleri olduğunu hatırlatır, onlara yediğinden yedirmeyi, giydiğinden giydirmeyi tavsiye ederdi. Nitekim o, bir zamanlar kule olan Bilal-i Habeşî'ye Peygamber mizzetini olma şerefini yaşatmıştı. Hz. Peygamber Mâslûman olmayanları da toplumun birer ferdi olarak dikkate alırdı. Bu nedenle iman ehli olmasalar da müniminlerin gayri müslimlere karşı Allah katında sorumlu olduklarını hatırlatmıştı. O, İslâm toplumunun koruması altında yaşayan bir gayri müslimin canına kast edenin, 1605; 1614; 1606; 1618; 1602; 1614; 1578; 1614; 1604; 1614; 1605; 1615; 1593; 1614; 1575; 1607; 1614; 1583; 1611; 1575; 1604; 1614; 1605; 1618; 1610; 1614; 1585; 1614; 1581; 1618; 1585; 1614; 1575; 1574; 1616; 1581; 1614; 1577; 1614; 1575; 1604; 1618; 1580; 1614; 1606; 1617; 1614; 1577; 1616; 1548; 1608; 1614; 1573; 1616; 1606; 1617; 1614; 1585; 1616; 1610; 1581; 1614; 1607; 1614; 1575; 1578; 1615; 1608; 1580; 1614; 1583; 1615; 1605; 1616; 1606; 1618; 1605; 1614; 1587; 1616; 1610; 1585; 1614; 1577; 1616; 1571; 1614; 1585; 1618; 1576; 1614; 1593; 1616; 1610; 1606; 1614; 1593; 1614; 1575; 1605; 1611; 1575; 1604; 1614; 1575; 1604; 1614; 1575; 1610; 1614; 1606; 1618; 1607; 1648; 1610; 1603; 1615; 1605; 1615; 1575; 1604; 1604; 1617; 1648; 1607; 1615; 1593; 1614; 1606; 1616; 1575; 1604; 1617; 1614; 1584; 1770; 1610; 1606; 1614; 1604; 1614; 1605; 1618; 1610; 1615; 1602; 1614; 1575; 1578; 1616; 1604; 1615; 1608; 1603; 1615; 1605; 1618; 1601; 1616; 1610; 1575; 1604; 1583; 1617; 1770; 1610; 1606; 1616; 1608; 1614; 1604; 1614; 1605; 1618; 1610; 1615; 1582; 1618; 1585; 1616; 1580; 1615; 1608; 1603; 1615; 1605; 1618; 1605; 1616; 1606; 1618; 1583; 1616; 1610; 1614; 1575; 1585; 1616; 1603; 1615; 1605; 1618; 1575; 1614; 1606; 1618; 1578; 1614; 1576; 1614; 1585; 1617; 1615; 1608; 1607; 1615; 1605; 1618; 1608; 1614; 1578; 1615; 1602; 1618; 1587; 1616; 1591; 1615; 1619; 1608; 1575; 1575; 1616; 1604; 1614; 1610; 1618; 1607; 1616; 1605; 1618; 1756; 1575; 1616; 1606; 1617; 1614; 1575; 1604; 1604; 1617; 1648; 1607; 1614; 1610; 1615; 1581; 1616; 1576; 1617; 1615; 1575; 1604; 1618; 1605; 1615; 1602; 1618; 1587; 1616; 1591; 1770; 1610; 1606; 1614; "Allah sizinle din uğruna savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan ıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara ıcıl davranmanızı yasaklamaz." (Mâide, 60/8) ıcıl yet-i kerimesi gereğince, savaş hıllı dışındaki zamanlarda onlarla en güzel şekilde medenî ilişkiler kurmayı tavsiye etmişti. Sosyal hayat, kişiye eşitli haklarla birlikte sorumluluklar da getirir. Dolayısıyla insanın kendisi kadar başkalarını

da dikkate alması, sınırlarının farkında olması ve toplum iççerisinde ona göre hareket etmesi gerekir. Hz. Peygamber bu sorumluluk bilincini, toplumun farklı kesimlerini temsil eden gemi hadisiyle ifade etmiştir. Buna göre gemiyi paylaşanların bir kısmı üst tarafında, bir kısmı da alt tarafında yolculuk etmeye hak kazanmıştır. Alttakiler geminin altında kapalı hâide olduklarından su ihtiyaçlarını karşılamak için yukarıdakileri rahatsız etmemek amacıyla bulundukları yerden bir delik açmak isterler. Bu durumda yukarıda bulunanlar aşağıdakileri kendi hâline bırakır da gemiyi delmelerine izin verirlerse gemidekilerin tamamı helâk olur. Fakat onlara engel olurlarsa hem onlar hem de kendileri kurtulur. (Buhârî, Şirket, 6) Peygamberimiz bu gemi hadisiyle, hayattaki sosyal oluşum ve katmanları çok veciz bir şekilde ifade etmişti. Gemiyle kastedilen, aile, mahalle, köy, belde, şehir, ülke ve nihayetinde en geniş anlamda dünyaydı. Üsttekilerden maksat yönetenler, zenginler, işverenler, gü ç Üler veya ilim sahibi olanlar, alttakiler ise yönetilenler, fakirler, işçiler, işsizler, gü ç süzler veya cahillerdi. Açılan delik de sosyal hayatı olumsuz etkileyen hırsızlık, yolsuzluk, rüşvet gibi her türü gayri meşru yolu temsil ediyordu. Nitekim Müsl&uumumanları sorumluluklarının farkında olan “örnek bir toplum” oluşturmakla yük&uumuml&uumu kılan Allah Teâlâ, Kur’an’da şöyle buyuruyordu: كُنْتُمْخَيْرَاُمَّةٍاُخْرِجَتْلِلنَّاسِتَأْمُرُونَبِالْمَعْرُوفِوَتَنْهَوْنَعَنِالْمُنْكَرِوَتُؤْمِنُونَبِاللّٰهِۜوَلَوْاٰمَنَاَهْلُالْكِتَابِلَكَانَخَيْرًالَهُمْۜمِنْهُمُالْمُؤْمِنُونَالْكْثَرُهُمُالْفَاسِقُونَ& “Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötü Ükten meneder ve Allah’a inanırsınız...” (Âl-i İmrân, 3/110) Her ne kadar Resûlullah’ın sünnetinde insan ilişkileri bir sorumluluk zinciri olarak tarif edilse de bu sorumluluk, katı bir vazife ahlâkı anlayışına değil, imandan kaynaklanan ülfet, ünsiyet ve muhabbete

dayalıydı. Hz. Peygamber, مَثَلُ
الْمُؤْمِنِينَ فِى
تَوَادِّهِمْ
وَتَرَاحُمِهِمْ
وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ
الْجَسَدِ
إِذَا
اشْتَكَى
مِنْهُ
عُضْوٌ
تَدَاعَى
لَهُ سَائِرُ
الْجَسَدِ
بِالسَّهَرِ
وَالْحُمَّى
“Müminler birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.” (Müslim, Birr, 66) benzetmesi ile bu durumu en güzel şekilde dile getirmişti. Ona ne kadar değer verdiğini göstermek için Çocuğun kuşunun hatırını sormak, Muhabbete sebep olacak şekilde aile fertleriyle şakalaşmak, Onlarla güzel vakit geçirmek, Dostlarla muhabbet edip eski günleri yâetmek, Karşısındaki insana onu sevdiğini söylemek, Yeni bir arkadaş edinirken ona hem kendisinin hem de babasının ismini sormak, Sadece tanıdığına değil tanımadığına da selâm vermek, Hz. Peygamber’in yaptığı ya da yapılmasını hoş karşıladığı davranışlardı. Resûlullah, toplumsal kaynaşmaya hizmet etmesi sebebiyle hem bayramlarda oyun ve eğlencelerin hem de diğer zamanlarda ok, at ve deve yarışı gibi yarışların tertip edilmesine de müsaade ederdi. Sosyalleşmede ibadetlerin de önemli bir rolü vardır. Allah Resûlünün Medine’de ilk işi bir mescit yapmak ve herkesi orada toplamak olmuştur. O, günde beş kez insanları bir araya getiren camiye sosyal hayatın merkezine yerleştirmiştir. Böylece namaz, inananları her türlükötülük ve hayâsızlıktan alıkoyarak ahlâken güzelleştirdiği gibi onların birbirleriyle kaynaşmalarına ve iletişim hâlinde olmalarına da vesile olmuştur. Hz. Peygamber, ashâbını namazı yalnız kılmaktan ziyade cemaatle kılmaya teşvik etmiş, kadınların cemaate katılmalarına engel olunmamasını ve bayram namazlarına kadın erkek, büyük küçük herkesin iştirak etmesini, o günün coşkusunu paylaşmasını istemiştir. Nitekim görme engelli sahâbî İbn Ümmü Mektûm, cemaatle namaza gelemeceğini belirterek kendisinden izin istediğinde de Resûlullah, ona ezanı iştirip iştirmediğini sormuş ve olumlu cevap alınca cemaate gelmesini söylemişti. O, engelli dahi olsa hiç kimsenin sosyal hayattan kopmasını, toplumdan uzak kalmasını istememiştir. Kur’an’da pek çok defa namazla birlikte zikredilen zekât ibadeti, toplumun farklı kesimleri olan zenginler ve fakirler arasındaki uçurumu ortadan kaldırmayı hedefliyor, insanın bencillik duygusunu körelten yardımlaşma ve paylaşma bilincini yerleştiriyordu. İftar sofralarında zenginle fakiri bir araya getiren oruç ibadeti ise bir lokma ekmeğe dahi muhtaç kimselerin

hâlinden anlamaya vesile olduğu kadar kişiyi, insanlara karşı her türlü
sözü ve fiilî kötülükten alıkoyarak sosyal ilişkilerin daha da
gelişmesine katkı sağlıyordu. Yine hiçbir fark ve ayrıcalığın gözetilmediği samimi bir
atmosferde insanları buluşturan hac ibadeti de bireyi ağırlıklı olarak bu açıdan eğitiyordu.
Allah Resûlü'nün insanlarla birlikteliği bir amaca yönelikti. Bir
vazifeyi yerine getirecek, bir faydaya hizmet edecekse insanlarla hemhâl olur, değilse
faydasız buluşmalardan, mânâsız konuşmalardan uzak dururdu. Efendimiz gevezelik
eden, laf kalabalığı ile insanları etkisi altına almaya çalışanların kıyamet günü
kendisine en sevimsiz görünün kimseler olacağını bildirmişti.
مَنْ قَامَ
مَقَامَ
رِيَاءٍ
وَسُمْعَةٍ
رَاءَى
اللَّهُ بِهِ
يَوْمَ
الْقِيَامَةِ
وَسَمَّعَ “Kim,
görünler ve duysunlar diye iç yaparsa, Allah kıyamet günü onun
maksadının gösteriş ve insanlara duyurma olduğunu ortaya çıkarır!”
 (Dârimî, Rikâk, 35) Buyurarak herkes tarafından tanınmak,
çevresini genişletmek, nüfuzunu artırmak, zenginliğini veya dindarlığını
göstermek gibi gayelerle insan içine karışmanın hiçbir şekilde tasvip edilemez
olduğunu beyan etmişti. İnsanlarla ilişkiler samimiyet esasına dayanmalı, riya,
ikiyüzülük ve kibirden uzak olmalıydı. Zira bu şekilde davrananlar, sadece
günah işlemekle kalmayıp aynı zamanda imanlarını tehlikeye atmış oluyorlardı. Nitekim
Peygamberimiz (sav), إِنَّ
يَسِيرَ
الرِّيَاءِ
شِرْكٌ Riyanın azının bile şirke benzediğine dikkat
çekmişti. (İbn Mâce, Fiten, 16) Peygamber Efendimiz her ne kadar insanların
arasına karışıp onlarla süregelen doğal ilişkiler çerçevesinde kimi zaman
yıpranmayı, incinmeyi ama buna sabretmeyi prensip olarak öğretse de, topluma karışmaktan
geri durduğu ve geri durulmasını tavsiye ettiği zamanlar da olmuştu. Her an Allah ile beraber
olduğu için inzivaya çekilmek gibi bir ihtiyaç hissetmemişti ancak, senenin
bazı günlerinde, özellikle Ramazan aylarında günük hayatın
meşgalelerinden uzaklaşarak itikâfa çekilmişti. Allah Resûlü'ne
göre insanlardan uzak durmayı gerektiren başka hâller de vardı. Eğer bir toplulukta
günah işleniyor ve o günahı engellemenin imkânı bulunamıyorsa, kişi o ortamdan
uzaklaşmalıydı. Nitekim Hz. Peygamber, kötü arkadaşın demirci
körüğüne benzediğini, kıvılcımıyla yakmasa bile kötü kokusuyla
rahatsız edeceğini söyleyerek şerli insanlarla araya mesafe koymanın gerekliliğini
hatırlatıyordu. Efendimiz, haklı olduğu hâlide bile tartışmaya girmekten kaçınan kimse
için cennetten bir köşk verilmesine kefil olduğunu bildirmişti. Bununla, kavga ve
tartışma durumunda kişinin haklılığını ispat için sözü uzatmak yerine,
karşısındakileri daha fazla incitmemek ve herkesin yanlışını anlamasına bir fırsat vermek adına
oradan ayrılması gerektiğini vurgulamıştı. Peygamberimiz, insanı eğiten bir süreç
olarak sosyalleşmeyi teşvik etmekle beraber toplum hayatında dikkate alınması gereken hususlara

da dikkat çekmişti. Başkalarına evini gizlice gözlemek, Gizli konuşmalara kulak kabartmak gibi insanların mahrem hâillerini ölğrenme amaçlı her tür davranışı şiddetle yasaklamıştı. O, başkalarına ait evlere ve diğ&er özelmekânlara girmeden önce izin istemenin gerekliliğı konusunda son derece titizlik gösterirdi. Allah Resûlü, zararlı ortamlardan uzak kalınmasını tavsiye etmekle birlikte hiçbir zaman münzevi bir hayat yaşamayı tercih etmemişti. Onun sünneti ve yaşantısı bunu en güzel şekilde ispat ediyordu. Nitekim Mekke’de geçirdiğı sıkıntılı yıllardan sonra Medine’ye hicret ederek zarar gördüğü ortamdan ayrılmış ama insanlardan uzaklaşmamış, başka bir toplumda hayatına devam etmişti. Hatta Medine’de birbirine düşman olan iki kabile Evs ve Hazrec’i, sonrasında ensar ve muhacirleri kardeşleştirerek ve Medine Sözleşmesi ile Yahudilerle anlaşma yoluna giderek medenîleşme sürecinde önemli adımlar atmıştı. Bedevîliğın insani kabalaştırdığına dikkat çeken Hz. Peygamber, bedevîleri de bu sürece dâhil etmişti. Bunların hepsi, yani hicret, muâhât (kardeşleştirme) ve bedevîleri Medine’ye yerleştirme, medenîleştirme ve sosyalleştirme projesinin aşamalarıydı. İnsanın sosyal bir varlık olduğunu göz ardı etmeyen Allah Resûlü, insan ilişkileri üzerinde titizlikle durmuş ve Müslümanları doğumdan ölüme kadar sosyal bir hayata teşvik etmiştir. Nitekim İslâm’da sosyal ilişkiler, bireyin kendisinden başlayarak aile, akrabalar, komşular, arkadaşlar, Müslümanlar, zimmîler ve nihayetinde bütün insanlar olmak üzere halka halka genişleyerek kuşatmaktadır. Müslüman’ın her bir sosyal halka için ayrı hak ve sorumlulukları vardır ve İslâm bunlara tek tek dikkat edilmesini öngörmeüştür. Bu halkaları koparacak, yok sayacak ya da zayıflatacak her türü girişimi de yasaklamıştır. Günümüzde ise şehirler giderek kalabalıklaşmasına rağmen sosyal ilişkiler oldukça zayıflamış, modern hayatın getirileri insani daha da yalnızlaştırmıştır. İnsanlar bir arada bulundukları hâide âdeta aralarında görünmez duvarlar varmış gibi birbirleriyle iletişimden yoksun hâle gelmişlerdir. Hâlbuki Müslüman’a yakışan, insanlarla iyi ilişkiler içerisinde olmak ve böylece dünyayı gerçek anlamda yaşanılabilir hâle getirmektir. Zira Sevgili Peygamberimiz mümini şöyle tanımlamıştır:

الْمُؤْمِنُمُؤْلَفٌوَلَاخَيْرَفِيمَنْلَايَأْلَفُوَلَايُؤْلَفُ“Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur.” (İbn Hanbel, II, 400.) Hadislerle İslâm Cilt 4 Sayfa 297